

Vydává federální ministerstvo financí ve spolupráci se Státní bankou československou a Federálním cenovým úřadem

© SNTL — nakladatelství technické literatury, n. p., Spálená 51, Praha 1

Adresa redakce:

Krakovská 8, 113 02 Praha 1, Nové Město

Telefon: 26 43 51—8

meziměstské hovory: 26 43 07

Vedoucí redaktor:

Ing. Ivan Kočárník, CSc.

Издает Федеральное министерство финансов, в сотрудничестве с Государственным банком Чехословакии и Федеральным управлением цен

© СНТЛ — издательство технической литературы, н. п., Спалена ул. № 51, Чехословакия

Редакция: Краковска ул. № 8, 113 02 Прага 1, ЧССР

Главный редактор:

Иван Кочарник

OBSAH

Ing. V. KLAUS, CSc.: Finanční politika na počátku radikální reformy 73
 Ing. Z. ČINČERA: Úkoly měnového plánu na rok 1990 a jejich zajišťování v nových podmínkách 78

Ekonomická reforma

Ing. M. HRNČÍŘ, DrSc.: Směry realizace ekonomické reformy 86

Diskuse

Ing. H. KYSILKA, CSc.: K některým otázkám dalšího postupu k racionální cenové soustavě 94

Poznámky a zkušenosti

Dr. H. MARKOVÁ, CSc.: Změny v právní úpravě některých příjmů rozpočtů národních výborů 111

Finance a úvěr v zahraničí

Doc. dr. G. W. KOŁODKO: Některé problémy stabilizačních opatření v Polsku 114
 Ing. J. FÁREK, CSc.: Mezinárodní měnový fond v soudobém světovém hospodářství a důvody pro vstup Československa 125
 Ing. J. MARKOVÁ, CSc.: K daňové reformě v USA 139

СОДЕРЖАНИЕ

В. КЛАУС: Финансовая политика в начале радикальной реформы 73
 З. ЧИНЧЕРА: Задачи валютного плана на 1990 год и их обеспечение в новых условиях 78

Экономическая реформа

М. ГРНЧИРЖ: Направления реализации экономической реформы 86

Дискуссия

Х. КИСИЛКА: К некоторым вопросам дальнейшего подхода к национальной системе цен 94

Заметки и обмен опытом

Г. МАРКОВА: Изменения в юридическом урегулировании некоторых доходов бюджетов национальных комитетов 111

Финансы и кредит за рубежом

Г. В. КОЛОДКО: Некоторые проблемы стабилизационных мероприятий в Польше 114
 И. ФАРЕК: Международный Валютный фонд в современном мировом хозяйстве и доводы для вступления Чехословакии 125
 И. МАРКОВА: К налоговой реформе в США 139

REDAKČNÍ RADA: ing. Belo Bosák, CSc., ing. Arnošt Culík, ing. Miroslav Filip, ing. Miroslav Hrnčír, CSc., ing. Milan Jurčeka, CSc., ing. Ivan Kočárník, CSc., ing. František Krejča, ing. Vratislav Kulhánek, ing. Hugo Kysilka, CSc., prof. ing. Vladimír Kyzlink, DrSc., ing. Kamil Mikulič, CSc., ing. Oldřich Nepraš, ing. Michal Oláh, CSc., prof. ing. Jiří Peřiválský, DrSc., ing. Ivan Svitek, ing. Lubomír Šedra, ing. Stanislav Šourek (předseda), ing. Marián Tkáč, CSc., ing. Vladimír Valach, ing. Anton Vavro, CSc., ing. Jan Velek, doc. ing. Karol Vlachynský, CSc., ing. Jan Vrba, ing. Jaromír Zahradník

DT: 338.23:336 (437)

Finanční politika na počátku radikální reformy

Ing. Václav KLAUS, CSc., ministr financí ČSSR

Ekonomové v této zemi již dlouho věděli, že dosavadní způsob hospodaření není nadále možný, že nás nezachrání ani polovičatá ekonomická reforma, ani přestavba hospodářského mechanismu, že je třeba zajistit přechod na vyzkoušený, osvědčený ekonomický model — na tržní ekonomiku. To bylo jasně a jednoznačně formulováno v prohlášení federální vlády z prosince 1989, to demonstrují jasné kroky, které vláda provádí. Vychází z vědomí, že čs. ekonomika ve svém dosavadním, setrvačném vývoji nemůže pokračovat, že její čtyřicet let trvající strategie je naprosto neprůchodná.

Na první pohled se snad mohlo zdát, že kdyby nedošlo k novým otřesům jak uvnitř čs. ekonomiky, tak v jejím okolí (v ekonomice světové), že by snad čs. ekonomika mohla ve svém poloautarkním vývoji — za cenu velké nespokojenosti obyvatelstva — ještě nějakou dobu pokračovat. Avšak i tato zjevná *stagnace* by nás stále více vzdalovala od toho, kam směřuje dnešní vyspělá západní civilizace.

Pozorná analýza vývoje světové ekonomiky i kumulující se nepříznivé jevy v ekonomice domácí nás však jednoznačně přesvědčily, že ani tato varianta není realistická, že před sebou nemáme možnost výše zmíněného stagnačního vývoje, že nám hrozí *krizový vývoj*, ze kterého bez radikálních změn není úniku.

Úzká místa čs. ekonomiky

1. Prvním — a krátkodobě nejaktuálnějším — zauzlením budou pravděpodobně čs. *ekonomické vztahy se socialistickými zeměmi, zejména s SSSR.*

Neprůchodnost dosavadní čs. zahraničněobchodní strategie, založené na výměně čs. produkce — převážně strojírenství — za energii a suroviny, naráží na: — nedostatečnou a stále klesající atraktivnost čs. produkce pro odběratele v zemích RVHP,

— reformami vyvolané pootáčení zahraničněobchodních toků těchto zemí mimo RVHP, na světový trh, který nabízí daleko kvalitnější a progresivnější produkci,

— obrovské potíže těchto zemí, zejména SSSR, se získáváním energie a surovin, o které má čs. strana zájem,

— destabilizaci ekonomik těchto zemí, jež znemožňuje jejich racionální účast v mezinárodní dělbě práce vůbec.

Nesmí nás mást, že krátkodobá pozice čs. ekonomiky na těchto trzích je zdánlivě stabilní, že dokonce vzniklo (a určitou dobu bude přetrvávat) i aktivní saldo čs. platební bilance vůči těmto zemím. Je to situace, která se velmi rychle změní a rychlost těchto změn se bude nepochybně zvyšovat, ať bude vývoj v těchto zemích jakýkoliv. Budou-li se tyto země rychle a úspěšně reformovat, pak se může zrychlovat jejich malý zájem o čs. produkci. Budou-li však jejich reformy neúspěšné, budou tyto země ztrácet schopnost účastnit se mezinárodní dělby práce a mohou se stát nespolehlivým partnerem.

2. Druhým zahraničně ekonomickým problémem je *vztah čs. ekonomiky vůči nesocialistickým zemím*. Dlouhodobá ztráta pozic čs. ekonomiky je všeobecně známa. Mimořádnou akcelerací celé řady procesů, jež paralelně probíhají v těchto zemích, se však tato dlouhodobá, i když pozvolná ztráta mění a může změnit v prudký pád, nebudou-li rychle zahájeny nezbytné ozdravné procesy. Vnitřní ekonomické ztráty, které by byly důsledkem pokusů udržovat dosavadní zahraničněobchodní vztahy k těmto zemím, by se staly pro čs. ekonomiku naprosto neúnosné a výprodej národního bohatství by neřešitelným způsobem podvázal budoucnost čs. ekonomiky.

3. Řada analýz poukazuje na prudkou akceleraci *vědeckotechnického rozvoje*, ke které v dnešním světě dochází. Na první pohled se může zdát, že to nepřináší pro čs. ekonomiku nic nového, protože na technické a technologické špičce stejně nikdy nestála a vždy šlo pouze o to, udržovat se v určitém závěsu za ohnisky světového vědeckotechnického pokroku. Dlouhou dobu se zdálo, že je možné postupovat tímto způsobem i nadále a udržovat určité *konstantní zpoždění* čs. ekonomiky za vyspělými zeměmi.

Charakter technického *pokroku* se však prudce mění; přestává stačit přenést z jedné země do druhé určité „velké“ technologie, protože dnes jde o technologie „malé“, napojené na inovační schopnosti tisíců malých a středních firem. Tomuto přesunu není těžkopádná, centrálně plánovaná ekonomika schopna vyhovět, a proto hrozí — jak naznačují poslední empirické výzkumy — rychlé *narůstání zpoždění* čs. ekonomiky, které se nezbytně musí projevit jak v zahraničně ekonomické, tak ve vnitřní ekonomické oblasti.

4. Poloautarkní tendence čs. ekonomiky jsou možné (a dlouhodobě průchodné) jen tehdy, pokud by nedocházelo k *vyčerpání domácí surovinové a palivové základny*, a tím k obrovskému nárůstu nákladů v primárním sektoru ekonomiky. Tento faktor, jenž vyplývá z objektivně existující omezenosti (a jednostrannosti) přírodních zdrojů v malé ekonomice, se právě v posledním období dostává do centra pozornosti čs. ekonomů (ale i širší veřejnosti), protože má vedle čistě ekonomických i velmi nepříznivé *ekologické důsledky*. Nedojde-li k primě blokaci další produkce těžkého průmyslu, povede růst nákladů k neúnosnému přerodělování národního důchodu, k nárůstu subvencí a dotací ze státního rozpočtu, k omezování potřebné investiční činnosti v dalších odvětvích ekonomiky atd. Krizovým jevem by se to stalo tehdy, pokud by z různých důvodů došlo ke zkoncentrování do krátkého časového období. Zdá se, že by k tomuto zauzlení z vlastních (úzce pojatých) ekonomických důvodů v krátkém období dojít ne-

muselo, ale od ekologického faktoru je možné očekávat prudkou akceleraci, bohužel v negativním směru.

5. S tím úzce souvisí i situace v *investiční výstavbě*, která představuje další významné ohnisko krátkodobé nestability čs. ekonomiky. Nerovnováha (v investiční sféře hlubší než ve všech dalších sférách vnitřní ekonomiky) má nejenom charakter inflace potlačené, ale i inflace otevřené a ještě více *inflace skryté*. Výsledkem je rychlý nárůst cen v investiční výstavbě (nevidovaný v žádných statistických cenových indexech), který vede k tomu, že se při pomalém růstu investičních výdajů (v nominálním vyjádření) vlastně zmenšuje skutečný objem investic, a tím i kvantita a kvalita základních fondů v čs. ekonomice. Investiční oblast má více než kterákoliv jiná *dlouhodobý charakter* a rozhodnutí učiněná v minulosti a přítomnosti velmi nepříjemně předurčují vývoj dosti daleko dopředu. Jednou zahájené investice vyvolávají doprovodné doplňkové akce a přeseknutí těchto řetězců a z nich plynoucích vynucených tahů je velmi obtížné. To souvisí zejména s investiční vlnou sedmdesátých let, která byla nesena snahou o antiimportní opatření (jako obrana před vzestupem světových cen paliv a dalších surovin) a která vytvořila takovou strukturu investic, ze které nejsme schopni – a i při ideální politice v nejbližší budoucnosti ještě dlouho schopni nebudeme – se plně vymanit.

6. I když naši ekonomové oprávněně upozorňují na relativní stabilitu trhu spotřebních předmětů (ve srovnání s některými sousedními reformujícími se zeměmi), neznamená to, že i z tohoto trhu není možné očekávat v nejbližší budoucnosti výrazný destabilizační impuls.

Nebezpečné by bylo zejména provádění *krátkodobé libivé politiky*, která by připustila rychlý růst nominálních příjmů obyvatelstva, tím prudké zesílení ekonomické nerovnováhy, a tím i faktické zablokování nezbytných reforem. Tomuto vývoji je třeba restriktivní důchodovou politikou předejít.

I bez toho je třeba počítat s destabilizací spotřebitelského trhu, která bude vedle zesílení turistického ruchu vyvolána *prohlubující se strukturální nerovnováhou*. Čs. ekonomika je ve své dosavadní podobě schopna produkovat velmi omezený sortiment *nabídky* spotřebních předmětů, zatímco struktura *poptávky* se s nárůstem příjmů obyvatelstva výrazně mění a posouvá ke zcela jiným spotřebním předmětům.

Latentní nebezpečí představují i rozsáhlé peněžní rezervy obyvatelstva, ať už ve formě hotovostí, nebo ve formě vkladů. Jejich stabilita je dosud mimořádně vysoká, ale nepříznivé mimoekonomické výkyvy by mohly tuto desetiletí trvající stabilitu narušit.

Ze všech těchto důvodů je třeba bez váhání a čekání zahájit radikální změny ekonomického mechanismu a ekonomické politiky.

Obecné zásady nové ekonomické politiky

Dlouhodobým cílem je vybudování tržní ekonomiky charakterizované *dominancí horizontálních vztahů* mezi jednotlivými ekonomickými subjekty (na mikroekonomické úrovni) a výrazným *omezením a změněnou logikou vertikálních vztahů* mezi orgány ekonomického centra a mikroekonomickými subjekty – podniky a domácnostmi. Rozvinutí tržních vztahů znamená otevření trhu nejenom v oblasti zboží a služeb, ale i práce, peněz a kapitálu na základě nové specifikace vlastnických vztahů, na základě jasného vymezení ekonomické subjektivity, na základě výrazného vzestupu podílu soukromého vlastnictví. Státní intervence do ekonomiky se postupně omezí na makroekonomickou regulaci

především na základě finanční a měnové politiky, na vytváření legislativního základu tržních vztahů a na starost o veřejné statky. Dnešní funkce státu v ekonomice musí výrazně ustoupit do pozadí.

Z *krátkodobého* hlediska je cílem udržení ekonomické stability, zabránění vzniku inflace, nezaměstnanosti i nebezpečné zahraniční zadluženosti. Tyto jevy by ohrozily dosažení dlouhodobých cílů, které jsou předpokladem vzniku efektivní, racionálně se chovající ekonomiky. Naopak, vedly by k návratu k centrálně administrované ekonomice a k potvrzení řady tezí soudobé teorie komparativních ekonomických systémů, která velmi často pochybuje o možnosti přechodu od centrálně plánované ekonomiky k ekonomice tržní a která připouští jako jedinou realistickou možnost sinusový pohyb decentralizačních a recentralizačních tendencí.

Naši ekonomickou strategií proto musí být přeseknutí tohoto bludného kruhu a vykročení směrem ke skutečné tržní ekonomice. Začínáme stále více a více chápat, že se nesmíme dát chytit do „reformní pasti“ (které se nevyvarovaly některé sousední reformující se země); proto je důležitá správná *strategie* (hlavní tah) ekonomických změn a správné *řazení* (posloupnost) jednotlivých reformních kroků.

Vlnovitý pohyb decentralizačních a recentralizačních tendencí jasně ukazuje, že zásadní chyba tkví v samotném *decentralizačním paradigmatu* reformní strategie. Decentralizace, která je chápána jako posun ohniska ekonomického rozhodování od centra k mikroekonomickým subjektům, je zjevně reformní strategií chybnou, protože opomíjí otázku *struktury trhu* (či struktury ekonomických subjektů) a otázku *struktury cen*. Centrálně plánovaná ekonomika ke svému fungování nutně potřebovala velmi malý počet ekonomických subjektů – podniků, které byly partnery ekonomického centra. Tím došlo k vytvoření mamutích podniků monopolního typu, k výraznému oslabení síly plánovacího centra a k faktické dominaci podniků nad plánovacím centrem. Tato monopolní struktura přispěla k naprosté chaotizaci cenové tvorby a k iracionální cenové struktuře. Decentralizace ekonomického rozhodování při chybných cenách a při nerovnováze (převaze poptávky nad nabídkou) musí zákonitě vést k inflaci a ke stagnaci produktu. Narůstající chaos pak vynucuje návrat k tuhému centralismu.

Předejít tomuto bludnému kruhu můžeme pouze zcela jinou strategií, kterou lze souhrnně nazvat *demonopolizací* neboli úsilím o změnu struktury trhu zvětšením počtu vzájemně si konkurujících ekonomických subjektů. Toto demonopolizační reformní paradigma vychází z toho, že strukturu cen je možné zlepšit až v návaznosti na změnu tržní struktury, protože ceny jsou generovány trhem a dobře mohou být generovány jen tehdy, je-li sám trh kvalitní. Proto je třeba antimonopolními zásahy rozbít existující velké podniky, umožňovat (a všemožně podporovat) vstup nových podniků na trh a zejména otevřít ekonomiku zahraniční konkurenci. Paralelně musí docházet k vysoce restriktivní měnové a finanční politice, která bude touto cestou přispívat k udržování ekonomické rovnováhy.

V této celkové strategii musí sehrát jednu z rozhodujících rolí finanční politika a všechny útvary ministerstev financí.

Finanční politika v nejbližším období

Prvořadým úkolem je navázat na období rozpočtového provizória nově koncipovaným, na základě řady nových principů sestaveným státním rozpočtem. Ten musí být *přebytkový*, aby bylo zvýrazněno jeho antiinflační působení, musí

být *relativně se zmenšující*, aby vyjadřoval postupný ústup (resp. začátek ústupu) státu z dosavadní angažovanosti se v ekonomice, a musí být založen na *omezování dotací*, aby bylo přitvrzováno rozpočtové omezení podniků. Na konstrukci státního rozpočtu na základě těchto principů se v současné době intenzivně pracuje. Státní rozpočet na rok 1990 sice ještě ani zdaleka nemůže vypadat zcela podle představ nové vlády, musí však znamenat jasné oddělení se od dosavadních praktik.

Všechny finanční orgány — na federální, národní, krajské i okresní úrovni — musejí hledat maximální *úspory* ve všech oblastech, se kterými přicházejí do styku. Dosavadní byrokratický systém s přebujelou administrativou vytvořil vhodný prostor pro škrty mnoha rozpočtových položek. To sice nepředstavuje tvorbu nových hodnot, ale umožňuje lepší užívání hodnot vytvářených a může přispět k celkovému ozdravení života u nás.

Velká práce začíná v *legislativní oblasti*. Chceme (a musíme) pomoci jak při vytváření obecných legislativních opatření nezbytných pro rekonstrukci celého hospodářského mechanismu, tak při přípravě specificky finančních zákonů a norem. Z těchto důvodů byla při FMF zřízena legislativní komise za účasti nejen pracovníků ministerstva, ale i externích spolupracovníků.

Dlouhodobější charakter má úkol zásadní změny *daňové soustavy*, která musí být založena na zcela novém koncepčním základě, na základě blízkém tržním ekonomikám. První teze budoucí daňové soustavy jsou již připravovány a budou předloženy k širší diskusi.

Všechny tyto otázky budou daleko podrobněji rozvíjeny v navazujících textech tohoto časopisu. Časopis Finance a úvěr se musí co nejrychleji stát skutečným zrcadlem myšlenkového kvasu v čs. finanční a bankovní soustavě. Přípravovaná rekonstrukce redakční rady, změna struktury (a částečně i stylu) článků, oživení estetické stránky časopisu i řada dalších připravovaných změn jistě přispějí k jeho zkvalitnění a přinesou i zvýšení čtenářského zájmu. Finanční politika — jako jeden z centrálních výrazů celkové hospodářské politiky — jistě bude hrát v budoucnu v Československu významnou roli.